

מתן

על הפסח

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

תהילים פס"ו

הלימוד מוקדש לרפואת אשר למל צבי מאיר בן אסתר
ע"י קנדס פלוטסקר- הרמן ומל הרמן

הקדמה

מזמור פ"ו - המזמור היחיד המיוחס לדוד בספר השלישי - הוא מזמור שמתפלל אדם שאויביו רודפים אותו ומבקשים את נפשו. חלקו הראשון (א-ז) כולל בקשות לתשועה. חלקו השני (ח-יג) כולל תפילה לכבוד ה': תפילה אוניברסלית " כל-גוים... יכבדו לשמך" (ט) ופרטית "יחד לבבי ליראה שמך... ואכבדה שמך לעולם" (יא-יב). חלקו השלישי (יד-יז) כולל תיאור של הצרה ובקשה לתשועה והצלה.

א תפלה, לדוד:

חלק א': בקשות ליסוזה

ה' אָזְנֶךָ עֲנֵנִי	ב-עֲנֵי וְאָבִיּוֹן אָנִי.
שְׁמֶרְךָ נַפְשִׁי	ב-חֲסִיד אָנִי:
הוֹשַׁע עַבְדְּךָ, אֵתָהּ א-לֹהֵי	הבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ.
חַגְנֵי א-דְנִי	כ-אֵלֶיךָ אֶקְרָא, כָּל-הַיּוֹם.
שִׁמְחָה, נַפְשׁ עַבְדְּךָ	כ-אֵלֶיךָ א-דְנִי, נַפְשִׁי אֲשָׂא.
ה	כ-אֵתָהּ א-דְנִי, טוֹב וְסֶלַח וְרַב חֶסֶד, לְכָל קוֹרְאֶיךָ.
ו	וְהַקְשִׁיבָה, בְּקוֹל תַּחֲנוּנֹתַי.
ז	כ-תַּעֲנֵנִי.

חלק ב': תפילה לכבוד ה'

ח	אִין כְּמוֹךָ בָּא-לֵהִים א-דְנִי	וְאִין כְּמַעֲשֵׂיךָ.
ט	כָּל גּוֹיִם, אֲשֶׁר עָשִׂיתָ	יְבוֹאוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ לִפְנֵיךָ א-דְנִי יַכְבְּדוּ לְשִׁמְךָ.
י	כ-גְּדוֹל אֵתָהּ, וְעֹשֶׂה נִפְלְאוֹת	אֵתָהּ א-לֵהִים לְבַדְּךָ.
יא	הוֹרְנֵי ה' דַּרְכְּךָ	
	אֶהְלֶךְ בְּאַמְתְּךָ	
	וַיַּחַד לְבָבִי לִירְאָה שְׁמֶךָ.	
יב	אוֹדֶךָ, א-דְנִי א-לֵהִי בְּכָל לְבָבִי	וְאֶכְבְּדָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם.
יג	כ-חֲסִדְךָ, גְּדוֹל עָלַי	וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי, מִמָּשָׁאֹל תַּחֲתֵיךָ.

חלק ג': תיאור הצרה ובקשה לתישועה והצלה

יד	א-להים, זדים קמו עלי	ועדת עריצים, בקשו נפשי ולא שמוך לנגדם.
טו	ואתה א-דני, א-ל רחום וחנון	אך אפים ורב חסד ואמת.
טז	פנה אלי, וחנוני	תנה עזך לעבדך והושיעה לבן אמתך.
יז	עשה עמי אות לטובה	ויראו שצאי ויבשו כי אתה ה' עזרתני ונחמתני.

חלק א': בקשות לתישועה

1. החלק הראשון כולל סדרה של בקשות לישועה, וארבעת הפסוקים הראשונים בו בנויים במבנה מקביל. כל פס' נפתח בבקשה, ובצידה משפט הנמקה הפותח במילה "כי".

א	הַטָּה ה' אֶזְנֶךָ עִנִּי	כִּי עֵינַי וְאָבִיּוֹן אָנִי.
ב	שְׁמוּרָה נִפְשִׁי הוֹשֵׁעַ עַבְדְּךָ,	כִּי חָסִיד אָנִי:
ג	חַנּוּנִי א-דני	אֲתָהּ א-לֹהֵי הַבּוֹטִיחַ אֵלַיךָ.
ד	שִׁמְחָה נִפְשׁ עַבְדְּךָ	כִּי אֵלַיךָ אֶקְרָא, כָּל הַיּוֹם.
		כִּי אֵלַיךָ א-דני, נִפְשִׁי אֲשָׂא.

א. האם לדעתכם יש הדרגתיות בבקשות ובמשפטי הנמקה?

ב. בסיום הבית מופיעים שני פסוקים החורגים מן התבנית. מה תפקידו של פס' ה' ומה היחס בין בין פסוקים א-ה לפסוקים ו-ז?

2. בשונה ממזמורי בקשה אחרים אין בפרקנו תיאור של צרה ספציפית והכתוב אינו מפרט מי הם האויבים ועל מה ולמה הם מבקשים את רעתו של המתפלל. עיינו בבקשות המופיעות במזמור, ונסו להסיק מהן באיזה אופן מבקשים האויבים לפגוע בבעל המזמור.

3. בפס' א חוזרים העיצורים א' וע' בארבע מילים רצופות ונוצר משחק מילים ולשון נופל על לשון. עיינו בתהילים כ"ה, טז; מ', יח; ס"ט, ל; ע', ו; פ"ח, טז, ובחנו מה משמעות ההצהרה "עני ואביון".

חלק ב': תפילה לכבוד ה'

חלקו השני של המזמור כולל תפילה להכרה בכבוד ה'. בפסוקים ח-י מתפלל בעל המזמור שכל הגויים יכבדו את שם ה'. ובפסוקים יא-יב הוא מתפלל שהוא עצמו יכבד את שם ה'.

4. "יכבדו לשמך"

א. פסוקים ח-י נפתחים בהצהרה "אין כמוך בא-להים א-דני", ומסתיימים בהצהרה "אתה א-להים לבדך". האם יש ניגוד בין שתי ההצהרות? כיצד ניתן לבארו?

ב. השורש עש"ה מופיע בפסוקים ח-י שלוש פעמים והוא משמש כשורש מנחה. מהם ההקשרים השונים שבהם הוא מופיע וכיצד הוא מחזק את המסר של הפסוקים?

ג. הניסוח "כל גוים אשר עשית" מזכיר פס' בספר דברים כ"ו, יט "ולתתך עליון, על כל הגוים אשר עשה, לתהלה, ולשם ולתפארת, ולהיתק עם קדש לה' א-להיך, כאשר דבר". תפילות ונבואות על הגויים שיבואו וישתחוו לה' מופיעות במקרא, אך שילוב של מזמור בקשה של היחיד עם תפילה שהגויים יכירו בה' הוא שילוב ייחודי שמופיע שוב רק בתהילים כ"ב כח-כט. מדוע לדעתכם בעל המזמור משלב את הבקשה על הגויים כחלק ממזמור הבקשה לישועה מאויביו?

5. "וְאֶכְפְּדָה שְׁמִי לְעוֹלָם"

בפס' יא מופיעה תפילה ייחודית ובה מבקש בעל המזמור מה' שינחה אותו בדרכו על מנת שהוא יוכל להלך בה "הֲרִנִּי ה' דְּרָכָה אֲהַלֵּךְ בְּאַמְתָּךְ". בנוסף, הוא מבקש שה' יתערב באופן פעיל וישפיע על לבו "יַיְחַד לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמִי".
א. דימוי ה"לב הכפול", המנוגד ל"לב אחד", ידוע מכמה ביטויים במקרא. עיינו בתהילים י"ב, ג, ודה"א י"ב, לד, למי יש שני לבבות ולמי לב אחד או לב שלם?
ב. בברכת אהבה שבברכות קריאת שמע אנחנו מתפללים "יַיְחַד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמִי" ותפילתנו מבוססת על הנאמר במזמור. עיינו במקורות הבאים ועמדו על ייחודיותה של הבקשה המופיעה במזמור: ירמיהו ל"ב, לט; מל"א ח', נה-סא; תהילים קי"ט, לה-לו; דה"א כ"ט, י-יט.

חלק ג': תיאור הצרה ובקשה לתשועה והצלה

- בחלקו השלישי של המזמור מתאר בעל המזמור את צרתו ושב ומבקש ישועה.
א. עמדו על הקשרים בין הבקשות בחלקו הראשון של המזמור ובין הבקשות בחלקו השלישי. האם הבקשות חוזרות על עצמן או שישנה התפתחות?
ב. עמדו על הזיקות הלשוניות בין חלקו השני של המזמור לבין חלקו השלישי. מה משמעותן של הזיקות והקשרים?
- עשיית אותות על ידי ה' שכיחה במקרא (ראו בשמות ד', ח-ט; במדבר י"ה, יא). בקשת האדם מה' שיעשה לו אות ומופת מופיעה בשורת כתובים במקרא. השוו את בקשת בעל המזמור לבקשות הבאות: גדעון בשופטים ו', יז; וחזקיהו במל"ב כ', ח.
- מזמור פ"ו עתיר בשיבוצי פסוקים ממקומות אחרים במקרא, ובאופן נדיר משבץ בעל המזמור את מידות ה'. עיינו בשמות ל"ד, ו-ז ועמדו על מאפייני השיבוץ של מידות ה' במזמור.
- א. בפנייתו לה' בעל המזמור משתמש בשמות שונים. בדקו כמה פעמים נעשה שימוש בקריאה "א-להי", ומתי והיכן מופיע הכינוי "א-דני". היכן בעל המזמור משתמש בשם המפורש? האם תוכלו למצוא סדר ושיטה בפניות השונות לה'?
ב. שימו לב לחזרות הרבות על הכינוי "עבדך". מהי מערכת היחסים שבין בעל המזמור לה'?
ג. המזמור רצוף ברגש קרבה לה' שאותו מבטא בעל המזמור בדרכים שונות. עקבו אחר הופעותיה של המילה "אתה" בפסוקים ב, ה, י, טו, יז והמילה "אליך" (ב, ג, ד).

הרחבה: "ג' מידות ה'

תיאור מידות ה' המופיע בשמות ל"ד משובץ בתנ"ך במקומות נוספים בלשונו או בשינוי קל. למשל במיכה ז, יח-כ:
"מִי-אֵל כְּמוֹךָ נִשְׂא עוֹן וְעֹבֵר עַל פְּשָׁעוֹ, לֹא תִחַזְקוּ לְעַד אַפּוֹ, כִּי חָפַץ חֶסֶד הוּא. יִשׁוּב יִרְחַמֵנוּ, יִכְבֹּשׁ עוֹנֵינוּ, וְתִשְׁלִי בְּמַצְלוֹת יָם, כָּל חַטְאוֹתֵם. תִּתֵּן אֶמֶת לְיַעֲקֹב, חֶסֶד לְאַבְרָהָם, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם, מִימֵי קְדָם."
וכבר אמרו חז"ל במסכת ראש השנה דף יז:
"ויעבר ה על פניו ויקרא - אמר ר' יוחנן, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו. מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה לו למשה סדר תפילה. אמר לו כל זמן שישאל חוטאין, יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם. ה' ה' - אני הוא קודם שיחטא האדם, ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה."
ורש"י על אתר:
"ברית כרותה לשלש עשרה מדות - הללו, שאם יזכרום ישראל בתפלת תעניתם - אינן חוזרות ריקם."